

Centar za pravnu pomoć ženama – Center of Legal Assistance for Women

Adresa: Mejdandžik 9; 72000 Zenica; Bosna i Hercegovina

Tel/fax: +387 32 402-049

e-mail: czppzz@gmail.com

Web: <http://www.cenppz.org.ba>

GODIŠNJI NARATIVNI IZVJEŠTAJ 2015

- MART, 2016 -

1. Identitet organizacije

Centar za pravnu pomoć ženama (*u daljem tekstu: Centar*) osnovan je 17.10.1996. godine. Centar je tim aktivistkinja i braniteljica ljudskih prava žena i djevojčica, zastupnica koncepta rodne ravnopravnosti u svim društvenim odnosima.

Ideja za osnivanjem bila je rezultat potrebe da se u poslijeratnom periodu pomogne ženama u ostvarivanju osnovnih ljudskih prava. Zenica je u ratnom i poslijeratnom periodu bila jedan od centara u kojima su boravile izbjeglice i raseljene osobe, a mnoge od njih nisu imale osnovna lična dokumenta, imovinu niti sredstva za život. Kroz godine koje su slijedile osluškivale smo potrebe žena za ostvarivanjem i/ili zaštitom prava te svoj rad i programsku orijentaciju prilagođavale njima.

1.1. Misija, vizija, strateški ciljevi

ŠTA radimo? - Naša misija:

Misija Centra je promocija i unapređenje koncepta rodne jednakosti na svim društvenim nivoima i u svim društvenim odnosima.

ČEMU težimo? - Naša vizija:

Centar nastavlja samostalno i u savezništvu sa srodnim organizacijama direktno utiče na korekciju i unapređenje integrisane javne politike rodne ravnopravnosti i senzibilizira profesionalce da djeluju poštujući ženska ljudska prava.

Centar je 2019. godine, na nivou BiH i regije, prepoznat i uvažavan kao centar ženskih prava i think tank organizacija koja direktno pomaže ženama u ostvarivanju prava i pristupu pravdi, te ima značajan nacionalni i regionalni uticaj u oblikovanju rodno pravedne društvene stvarnosti.

Opći cilj:

Zaštita, unapređenje i promocija ljudskih prava žena i rodna ravnopravnost.

Specifični strateški ciljevi:

- Direktna podrška ženama u pristupu pravdi i ostvarivanju prava kroz pravedan tretman pred pravosudnim i servisnim institucijama, a koji uvažava specifične probleme žena
- Centar se i dalje razvija u regionalno prepoznatljivu i uticajnu think tank organizaciju u oblasti ljudskih prava žena i djevojčica
- Uvođenje i osiguravanje standarda rodne ravnopravnosti u kreiranju i primjeni javnih i institucionalnih politika
- Žene, djevojčice i mladi informirani, rodno osviješteni i ohrabreni da se suoče s retrogradnim tendencijama i neokonzervativizmom u društvu

1.2. Područje rada

Osnovna djelatnost je pružanje besplatne pravne pomoći ženama i djevojčicama u ostvarivanju prava i pristupa pravdi. Centar radi na promociji ljudskih prava žena i poduzima mjere za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena. Iz gore navedene primarne programske aktivnosti, potreba žena, okolnosti i konteksta u kojem žive, razvili su se i drugi programi:

- Monitoring rada pravosuđa (sudova i tužilaštva) u procesuiranju predmeta seksualnog i rodno zasnovanog nasilja
- Praćenje primjene pravnih propisa,
- Učestvovanje u ili iniciranje donošenja izmjena i dopuna postojećih zakonskih rješenja i/ili predlaganje novih, sa posebnim naglaskom na one koji se odnose na ravnopravnost spolova, nediskriminaciju žena i borbu protiv nasilja,
- Učešće u radu radnih grupa sa predstavnicima/cama institucija sistema nadležnih za suzbijanje nasilja nad ženama i unapređenje ljudskih prava općenito,

- Predlaganje programskih mjera u saradnji sa predstavnicima/cama institucija sistema nadležnih za suzbijanje nasilja nad ženama,
- Učestvovanje u i/ili pokretanje inicijativa za donošenje sistemskih rješenja za unapređenje kvaliteta života i ostvarivanja prava žena i djevojčica,
- Specijalizirani edukativni programi za žene, djevojke i mlade,
- Informativno-edukativne kampanje,
- Učestvovanje u radu mreža i inicijativa drugih NVO i dr.

1.3. Programi

Centar je 2015. godinu započeo pridruživanjem Anti – diskriminacionom programu (AD program) pod nazivom "Jednakost za sve: koalicija civilnog društva u borbi protiv diskriminacije". Od februara 2015. godine Centar je u okvirima svog programa **Zagovaranje i podrška efektivnoj provedbi Zakona o zabrani diskriminacije BiH**, intenzivirao napore za unapređenje znanja i vještina kako bi, pružanjem besplatne pravne pomoći u budućem periodu, pružio adekvatan odgovor i podršku svima onima koji su doživjeli/e diskriminaciju ili se osjećaju diskriminisano.

U drugoj polovini 2015. godine u okviru **Programa za osnaživanje žena**, oblast zaštite od nasilja, Centar je započeo proces konsultacija sa predstavnicima/cama institucija, i to: policije, centara za socijalni rad/općinskih službi za socijalnu zaštitu, suda, tužilaštva, zdravstvenih i obrazovnih institucija, medija, nevladinih organizacija, Ministarstva za pravosuđe i upravu ZDK, Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH. Svrha konsultacija bila je razmatranje unapređenja postojećih pravnih mogućnosti zaštite od nasilja i iniciranje procesa za zakonsko sankcionisanje nasilja koje se čini upotrebom modernih tehnologija i uređaja (virtuelno nasilje). Preporuke predstavnika/ca institucija sistema za sankcionisanje virtuelnog nasilja bit će osnova za djelovanje radne grupe za kreiranje najboljeg odgovora na virtuelnog nasilje, a koju će Centar formirati u 2016. godini.

U okviru **Programa za unapređenje prevencije i suzbijanja rodno zasnovanog nasilja** Centar je u saradnji sa Fondacijom Udružene žene iz Banja Luke započeo proces priprema dvogodišnjeg programa rada u ovoj oblasti. Program je dizajniran sa ciljem obezbjeđivanja pravedne i jednake zaštite i pristupa pravdi ženama žrtvama rodno zasnovanog nasilja. Do kraja 2015. godine naše dvije organizacije osnaživat će svoje kapacitete za sprovođenje argumentovanog zagovaranja za bolji multisektoralni odgovor na rodno zasnovano nasilje u BiH.

Krajem 2015. godine proširen je **Program Pristupa pravdi** kroz koji želimo napraviti iskorak ka poboljšanju pristupa pravdi i realizaciji prava marginaliziranih i ranjivih grupa u Srednjobosanskom i Zeničko-dobojskom kantonu.

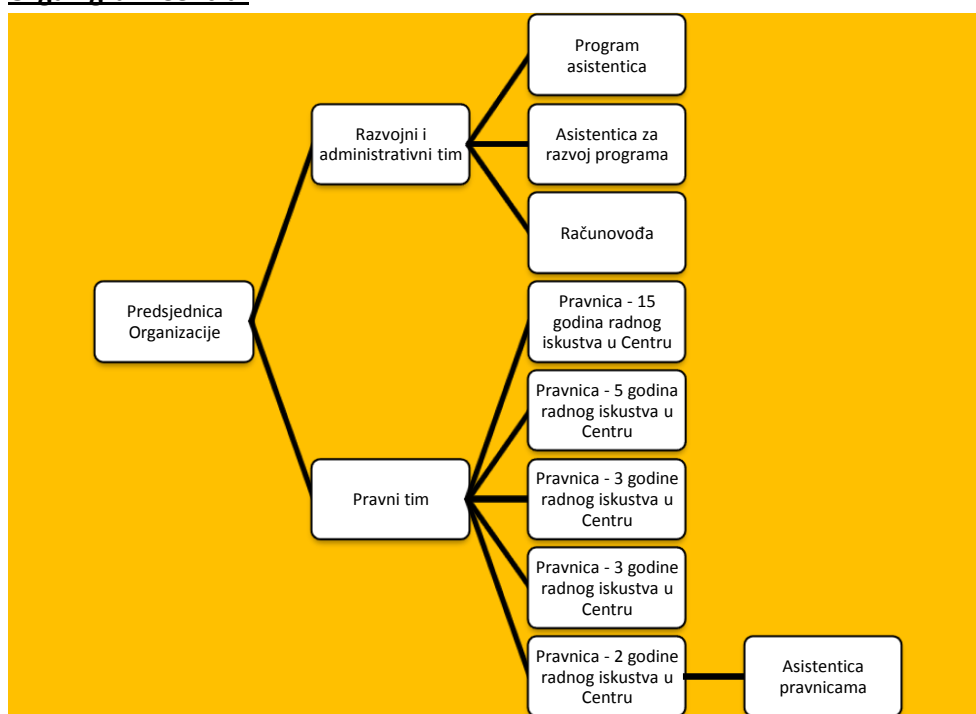
U okviru **Programa Izgradnje mira** članice Centra su pohađale treninge, organizovale ulične akcije i radionice, obilježavale značajne datume u znak sjećanja na stradanja u ratu '92-'95.

1.4. Struktura organizacije

Naziv:	Centar za pravnu pomoć ženama
Osnovana:	17.10.1996.
Adresa:	Mejdandžk 9
Grad i država	Zenica, Bosna i Hercegovina

Telefon/faks	00 387 32 40 20 49
Mobitel	00 387 60 3111 922
E-mail:	czppzz@gmail.com
Facebook profil	https://www.facebook.com/pravnapomoczenama.zenica
Facebook page	https://www.facebook.com/czppzz/
Twitter	https://twitter.com/czppzz
YouTube	https://www.youtube.com/user/CzppZZ
Skype	czppzz
Web site:	http://cenppz.org.ba/
Predsjednica skupštine	Almasa Serdarević
Zamjenica	Selma Badžić
Predjednica Centra	Meliha Sendić
Razvojni program	Duška Andrić
Pravnice	Almasa Serdarević, Dženana Radončić, Amra Bećirović, Tea Pripoljac, Aida Nezić
Program asistentica	Selma Badžić
Asistentica na pružanju besplatne pravne pomoći	Amila Kulenović
Knjigovođa/Finansijska saradnica	Leila Talić

Organigram Centra:

1.5. Članstvo u mrežama i inicijativama

Centar ima članstvo u sljedećim mrežama:

- **Mreža pružalaca besplatne pravne pomoći** - Mreža koordinira i jača saradnju između vladinih (9) agencija i nevladinih organizacija (6) koje se bave pružanjem besplatne pravne pomoći. Mreža ulaže u kapacitete pružalaca besplatne pravne pomoći kako bi oni, teorijski i tehnološki osnaženi, pružili što adekvatniju pomoć građankama i građanima BiH.
- **Ženska mreža BiH** - Ženska mreža BiH je neformalna grupa organizacija civilnog društva i pojedinaca/ki koji/e zastupaju i bave se ženskim ljudskim pravima i podsticanjem rodne ravnopravnosti, a koja promovise antidiskriminaciju, slobodu odlučivanja, jednakost, nenasilje i antimilitarizam, te prihvata feminističke vrijednosti djelovanja – mir, solidarnost, povjerenje, zajedništvo, jednakost i različitost.
- **Womennet:** Mreža Womennet je osnovana sa ciljem uspostavljanja bosanskohercegovačke baze o konsultacijama o eliminaciji diskriminacije i društvene isključenosti žena i uključuje identifikaciju niza subjekata (organizacija i ljudi), postojećeg stanja kao i izradu liste ključnih problema koji će se rješavati putem javnozagovaračkih akcija u budućim projektima i aktivnostima. Mreža Womennet služi kao alat kako bi se ostvario veći uticaj na poboljšanje javnih politika u skladu sa ljudskim pravima žena i ravnopravnosti polova.
- **Mreža RING** - RING je mreža bosanskohercegovačkih nevladinih organizacija aktivnih u borbi protiv trgovine ljudima. Mreža RING danas ima 11 članica iz 10 bh. gradova.
- **Sigurna mreža** - Sigurna mreža kao sektorska mreže djeluje u cilju uspostave institucionalnog okvira za djelovanje organizacija civilnog društva koje djeluje u sektoru borbe protiv nasilja u porodici na nacionalnom i regionalnom nivou, kako bi se organizirano pristupilo traženju sistemskih rješenja za borbu protiv nasilja u porodici.
- **Mreža podrške žrtvama/svjedocima u predmetima ratnih zločina, seksualnog nasilja i drugih oblikarivičnih djela Ze-do kantona** – Mreža treba da pruža brzu i efikasnu podršku svim žrtvama i svjedocima. Kako bi se to i ostvarilo žrtve i svjedoke, kroz rad Mreže, upoznajemo sa koracima i procedurama koje omogućavaju da se zna gdje, kada, kome se mogu obratiti i koju vrstu podrške mogu dobiti od institucija/ustanova i NVO.
- **Mreža Account** - Antikorupcijska mreža organizacija civilnog društva u BiH. ACCOUNT je mreža nevladinih organizacija, institucija, pojedinaca koji žele zajednički i sistematski raditi na borbi protiv korupcije u BiH. Mreža ACCOUNT će svoji4m zagovaračkim i konkretnim akcijama kreirati pritisak na bh. vlasti na svim nivoima da ubrzaju antikorupcijske reforme, koje su uostalom i obavezujuće za proces evropskih integracija. Centar se pridružio ovoj Mreži u decembru 2015. godine.

Centar je član sljedećih inicijativa:

- **Mir sa ženskim licem** - Mir sa ženskim licem je inicijativa dvanaest organizacija civilnog društva iz Bosne i Hercegovine koje su prepoznale važnost zajedničkog nastupa ženskih organizacija u BiH u promociji mira i zagovaranju za donošenje i provođenje mirovnih politika na svi nivoima u Bosni i Hercegovini. Mir sa ženskim licem je aktivistički ženski pokret koji otvara i vodi proces suočavanja s prošlošću i njeguje kulturu sjećanja na postignuća, iskustva i stradanje žena. Pokret oblikuje društvo u kojem je žena snažna i vidljiva u javnom i političkom prostoru i ravnopravno uključena u stvaranje trajnog mira.
- **Građanke za ustavne promjene** - "Građanke za ustavne promjene" je inicijativa koja se zalaže za Ustav Bosne i Hercegovine koji će osigurati veću zaštitu ljudskih prava i sloboda, sa posebnim fokusom na rodnu perspektivu. Inicijativa je formirana od strane aktivista/kinja i organizacija iz cijele BiH, koji/e žele da ohrabre sve građane/ke

da koriste svoje znanje, energiju i spremnost na uzajamno djelovanje i doprinose ispunjenju ciljeva Inicijative. Inicijativa „Građanke za ustavne promjene” je neformalna grupa koja okuplja 36 organizacija civilnog društva i aktivista/kinja koji kontinuirano rade na razumijevanju pojmova pola i roda, mira, slobode i ljudskih prava. Oni su kreirali dokument pod nazivom „Platforma ženskih prioriteta za ustavne promjene sa amandmanima na Ustav BiH iz rodne perspektive” koji se zalaže za senzibilizaciju i promjene Ustava iz rodne perspektive sa vizijom da se ostvari egalitarno i zakonito učešće žena i muškaraca u privatnom i javnom životu u BiH.

1.6. Donatori u 2015. Godini

Mediacentar Sarajevo kroz projekat koji finansira USAID i Fond otvoreno društvo BiH	16.02.2015. – 16.02.2016.	cca 40669 BAM
Američka Ambasada BiH	01.08.2015. – 30.06.2016.	cca 41956 BAM
Švedska fondacija Kvinna till Kvinna	01.08.2015. – 31.12.2015.	cca 67618 BAM
Global Fund for Women	01.05.2015 - 30.04.2016	cca 43814 BAM
Razvojni program Ujedinjenih nacija u BiH - UNDP BiH	01.12.2015. – 30.11.2016.	cca 54996 BAM
Grad Zenica	01.06.2015.- 31.12.2015.	cca 2500 BAM
Vlada Zeničko-dobojskog kantona	2015	cca 2000 BAM

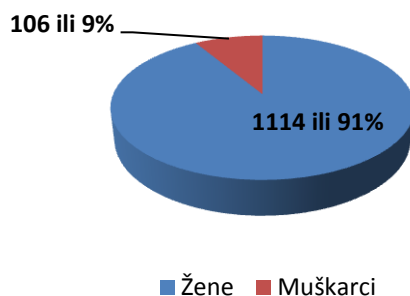
2. Aktivnosti

Primarna programska orijentacija Centra je pružanje besplatne pravne pomoći. Dio koji slijedi pruža podatke o:

- broju klijentica/korisnica
- broju pruženih usluga
- vrsti pruženih usluga prema oblasti prava
- analizu predmeta.

U periodu od 01/01/2015 – 31.12.2015. godine pružena je 1431 usluga besplatne pravne pomoći za 1220 korisnica/ka.

Grafikon 1: Broj korisnika/ca besplatne pravne pomoći

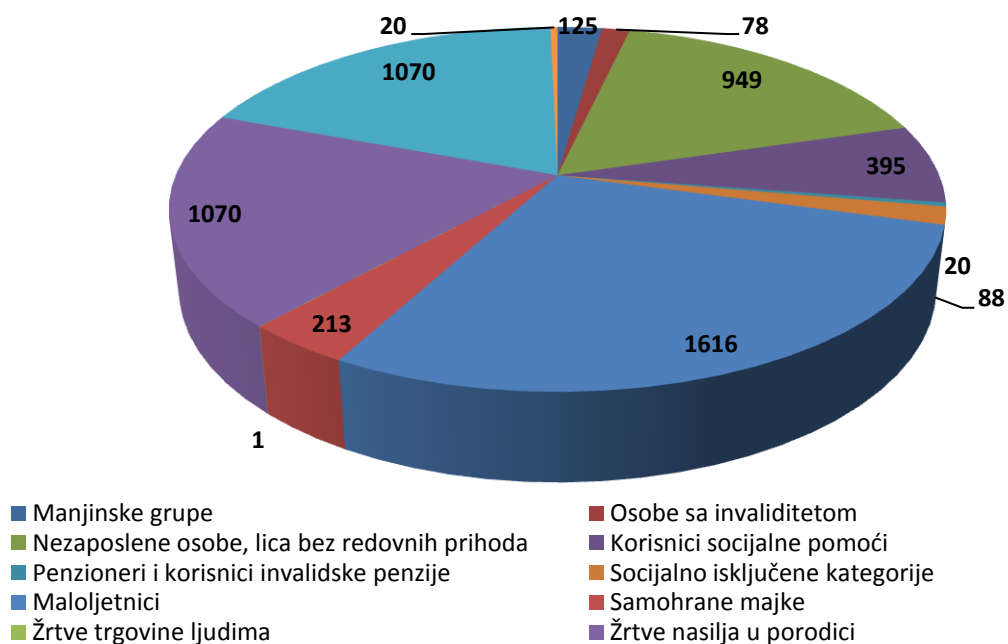

Većina korisnica/ka pravne pomoći bili/e su iz grada Zenice. Ostale/i korisnic/ce obraćali su se iz drugih kantona, a najviše iz Srednjobosanskog kantona.

Klijentice su upućene u Centar iz:

- Centra za socijalni rad (**35%**)
- Kantonalnog zavoda za besplatnu pravnu pomoć (**17%**)
- **10%** iz suda i tužilaštva
- Općine (**5%**)
- Policije (**17%**)
- samoinicijativno (**16%**).

Grafikon 2: Kategorija korisnika/ca:

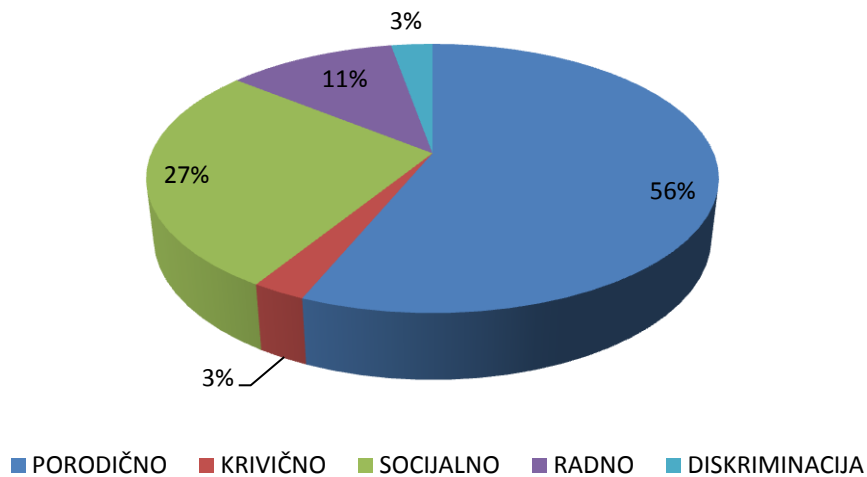
Pravna pomoć je pružena u formi usmenog savjeta i sačinjavanja pismenih podnesaka (tužbe, žalbe, zahtjevi, molbe). Od 1431 pružene usluge u obliku pismenog podneska, 2% je urađeno putem Online pravne pomoći. Pružanjem Online pravne pomoći prelazile smo granice BiH i zemalja iz regiona i svijeta, i pomagale ženama koje su imale neriješena pravna pitanja vezana za tlo BiH, a iz oblasti porodičnog, radnog prava, socijalne zaštite, u slučajevima nasilja i diskriminacije.

Najviše pruženih usluga odnosilo se na oblast porodičnog (56%) i socijalnog prava (27%). Broj usluga koji se odnosio na zaštitu od diskriminatornih prkasi je 39 (vidi više na str. 9).

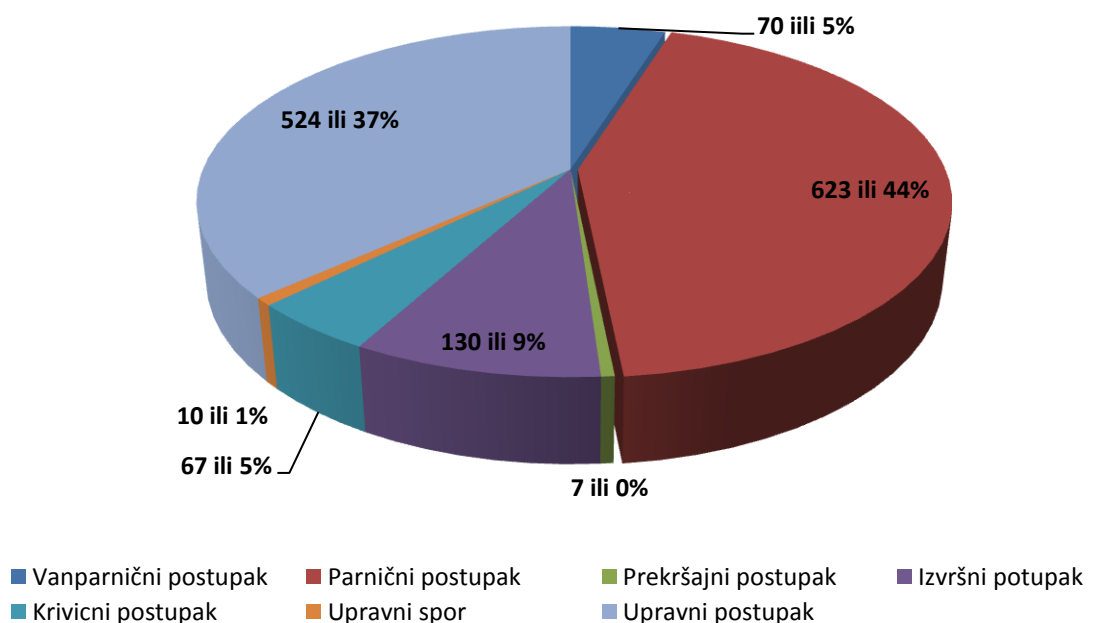
Tabela 1: Usluge besplatne pravne pomoći

	PORODIČNO	KRIVIČNO	SOCIJALNO	RADNO	DISKRIMINACIJA
PISMENO	423	23	172	62	10
USMENO	382	14	214	101	30
UKUPNO	805	37	386	163	40

Grafikon 3: Usluge besplatne pravne pomoći prema oblasti prava

Grafikon 4: Vođeni postupci

Više od 87% od sveukupnog broja klijentica je u svom životu doživjela neki vid nasilja. Najčešće zastupljeni oblik je kombinovani (fizičko, psihološko i ekonomsko). Većina se ne odlučuje za iniciranje krivičnog gonjenja iz straha za vlastiti život, život svoje djece i članova porodice, ekonomske ovisnosti od muža, i/ili nasilje nije primarni problem zbog kojeg su se obratile u Centar. Nasilnik je u većini slučajeva muž ili bivši muž, a vlastiti dom je i dalje najopasnije mjesto za ženu. U ime Centra izvršena prijava za 4 KD Nasilje u porodici i 2 KD Izbjegavanje izdržavanja. U ostalim slučajevima klijentice su upućene direktno u Tužilaštvo, MUP i/ili CSR a nakon što su od strane pravica poučene o pravima i upućene u postupak.

U 2015. godini obavljeno je pet (5) zastupanja pred nadležnim sudovima i to u predmetima:

- Razvod braka (bez djece) – 1
- Razvod braka i određivanje starateljstva, izdržavanja i održavanja neposrednih i ličnih kontakata - 3
- Određivanje starateljstva - 1

Korisnici besplatne pravne pomoći bila su i djeca.

Tabela 2: Djeca korisnici besplatne pravne pomoći

2015. godina						
Vrste postupaka u kojim su učestvovala mlđb. djeca	Broj mlđb. djece po postupcima	Spol mlđb. djece		Broj pismenih podnesaka	Broj usmenih savjeta	Zastupanje na sudu
		M	Ž			
Parnični postupak	878	401	477	293	146	5
Izvršni postupak	482	195	287	161	80	0
Upravni postupak	234	122	112	78	39	0
Krivični postupak	22	13	9	7	4	0
UKUPNO	1616	731	885	539	269	5

Program – Zagovaranje i podrška efektivnoj provedbi Zakona o zabrani diskriminacije BiH

Naziv projekta: Ka poboljšanju pristupa pravdi žrtvama diskriminacije

Specifični ciljevi projekta

1. Omogućiti žrtvama diskriminacije dobijanje direktne podrške i besplatne pravne pomoći
2. Uticati na smanjenje prepreka za sprovođenja Zakona o zabrani diskriminacije i suzbijanje rodne diskriminacije

Besplatna pravna pomoć

U toku 2015. godine u okviru besplatne pravne pomoći za žrtve diskriminacije ukupno je pruženo 442 upita. Od tog broja, za 39 osoba je utvrđeno da se radi o žrtvama diskriminacije iz oblasti definisane ZZD a to su:

r.br.	Oblast diskriminacije	Broj predmeta
1.	Obuke, početno osposobljavanje, stručno usavršavanje	1
2.	Pravo djeteta	1
3.	Pravosuđe i uprava	2
4.	Robe i usluge namjenjene javnosti i javnim mjestima	1
5.	Socijalna zaštita	7
6.	Stanovanje	2
7.	Zapošljavanje, rad, uslovi rada	21
8.	Zdravstvena zaštita	4
	UKUPNO	39

Medijska promocija i informisanje

- Održano 8 promocija BPP u ZDK i SBK kantonu na kojima je prisustvovalo 101 osoba
- Distribuirano 1000 lifleta i 200 plakata
- Objavljeno 17 najčešće postavljenih pitanja i odgovora iz oblasti zaštite od diskriminacije na web stranici i društvenim mrežama, a koje je vidjelo 6430 osoba
- Realizovano 8 radio emisija i jedna tv emisija

Program - Osnaživanje žena

Naziv projekta: Iskorak prema poboljšanoj zaštiti od nasilja

Specifični ciljevi:

1. Ženama pružiti osnovno znanje iz oblasti prepoznavanja i reagovanja na nasilje, mehanizmima i mjerama zaštite
2. Pružiti bazično pravno opismenjavanje i savjetovanje
3. Zagovarati za zakonsko sankcionisanje nasilja koje se čini putem interneta i mobilne telefonije

Promotivni i konsultativni sastanci

Realizovano je 12 konsultativnih sastanaka u svih 12 općina ZDK, u kojima je učestvovalo 86 predstavnika/ca institucija, i to: policije, centara za socijalni rad/općinskih službi za socijalnu zaštitu, suda, tužilaštva, zdravstvenih i obrazovnih institucija, medija, nevladinih organizacija, Ministarstva za pravosuđe i upravu ZDK, Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH. Konsultativni sastanci imali su za cilj da se targeriraju problemi i razmotre postojeći mehanizmi zaštite od nasilja, predlože mjere i eventualna rješenja slučajeva nasilja koja su počinjena upotrebom modernih tehnologija i uređaja.

Identifikovana problematika koja utiče na (ne)mogućnost pružanja zaštite i reagovanja na IKT nasilje:

- nepostojanje direktnog zakonskog uporišta za zaštitu od IKT nasilja - U FBiH ne postoji niti jedan zakon koji zakonski predviđa situaciju IKT nasilja, načine i mjesto izvršenja, sankcije
- tzv. virtualni svijet, nije definisan kao prostor u kojem se vrši nasilje
- nabavke telefonskih kartica sa brojevima ne podliježu nikakvim ograničenjima
- moguće je neograničeno korištenje više različitih kartica od strane iste osobe
- laka dostupnost i niska cijena nabavke telefonskih kartica
- saradnja sa telekomunikacijskim operaterima
- poruke u čijem sadržaju nije eksplicitno navedena prijetnja životu i tijelu
- odustajanje od krivičnog gonjenja za KD Nasilje u porodici
- nenastavljanje krivičnog gonjenja po službenoj dužnosti od strane Tužilaštva (u slučajevima kada žena žrtva nasilja odustane od krivičnog gonjenja počinitelja).

Identifikovane poteškoće:

- nedostatna kadrovska popunjenost insitucija u sistemu zaštite od nasilja (CSR, MUP, zdravstvene institucije)
- zastarjela oprema i/ili nepostojanje opreme (MUP)
- ograničen pristup internetu (MUP)
- ograničena mobilnost timova (CSR) – naročito za praćenje izrečenih mjera zaštite.

Inicirani proces konsultacija rezultirao je prijedlogom učesnika/ca sastanaka da ovakav vid nasilja zahtjeva hitnu zakonsku zaštitu i svi su zainteresovani da se pokrene inicijativa izmjenu zakona. Sastanci su rezultirali setom preporuka i prijedloga na osnovu kojih će radna grupa moći sa činjenicama obrazložiti potrebu pripremi novih članova zakona i/ili izmjenama i

dopunama teksta Zakona o zaštiti od nasilja u porodici ili Krivičnog zakona ili Zakona o javnom redu i miru FBiH.

Terensko istraživanje

Ovim istraživanjem smo ispitivale stavove građanki i građana o nasilju koje se vrši putem savremenih informaciono-komunikacijskih tehnologija (IKT nasilje). Analizom prikupljenih podataka došle smo do činjenica koje će nam poslužiti u planiranju daljih zagovaračkih koraka, a isti čine i poseban dio Pravnog priručnika. Prikupljanje podataka anketiranjem obavilo je 8 obučениh anketarki. Uzorak je činilo 300 ispitanica i ispitanika iz svih 12 gradova/općina Zeničko-dobojskog kantona (ZDK). Istraživanje je provedeno upotrebom posebno razvijenog anketnog upitnika sa zatvorenim pitanjima. Upitnik je sadržavao osnovne demografske podatke i 15 pitanja koja se odnose na predmet istraživanja. Devet pitanja fokusirano je obrađivalo stavove i znanje kada je u pitanju nasilje uz upotrebu savremenih tehnologija (mobilna telefonija i internet), odnosno IKT nasilje. Šest pitanja odnosilo se na opšte stavove o nasilju nad ženama.

Pravni priručnik

U ovom izvještajnom periodu pripremile smo i izradile pravni priručnik, kao jedan od načina približavanja prava ženama i djevojkama. Priručnik je štampan u 700 primjeraka.

Pravni priručnik na jednom mjestu, pisan razumljivim jezikom, pruža:

- pregled prava iz porodičnog i socijalnog prava
- prepoznavanje nasilja i načini zaštite – kada, kome i kako prijaviti nasilje i tražiti zaštitu
- analizu anketnih upitnika.

Da bi bolje razumjele zakonsku regulativu i ono što zakoni garantiraju, priručnik je konstruisan na način sadrži primjere iz:

- prakse Centra
- sudske prakse
- prakse centara za socijalni rad.

Radionica za žene

Organizovana je jedna radionica u Olovu na kojoj je učestvovala 21 žena iz NVO, obrazovnih institucija, institucija socijalne zaštite, medija, mladih. Edukacija je bila iz oblasti porodičnog prava i socijalne zaštite. Poseban akcenat bio je na nasilju, načinima i mehanizmima zaštite te prepoznavanja. Radionica je bila interaktivna, bez klasičnih predavanja, uz korištenje i prikazivanje video materijala na temu nasilja nad ženama.

Program: Unapređenje prevencije i suzbijanja rodno zasnovanog nasilja

Naziv projekta: Unapređenje prevencije i suzbijanja rodno zasnovanog nasilja u BiH

Specifični ciljevi:

- Nadograđeni alati i znanje za monitoring ciljanih institucionalnih mehanizama zaštite i lobiranja za adekvatnu zaštitu žrtava i procesuiranje rodno zasnovanog nasilja
- Kreirana strategija za lobiranje radi razvoja unifikovanog sistema za prikupljanje i analizu podataka o rodno zasnovanom nasilju u BiH

Članice tima Centra za pravnu pomoć ženama i Fondacija Udružene žene Banja Luka, kao i braniteljice ženskih ljudskih prava iz saradničkih ženskih NVO koje su bile uključene u proces poboljšanja metodologije za monitoring krivičnih postupaka u slučajevima seksualnog i rodno zasnovanog nasilja (SRZN) i razvijanje metodologije za monitoring prekršajnih postupaka za nasilje u porodici/zaštitnih mjera, unaprijedile su svoje kapacitete za sprovođenje činjeničnog zagovaranja za prevenciju i suzbijanje SRZN nad ženama. **Razvijeno je 5 različitih metodologija** i alata za doprinos ovom procesu:

1. **Methodologija za monitoring CSR** sa 9 metodoloških koraka, uključujući definiranje željenih rezultata, alata/izvora za direktni i indirektni monitoring i metode;
2. Kreiran **upitnik za periodični monitoring statusa i temeljnih kvantitativnih podataka CSR** koji prepoznaju različite autoritete/pravni okvir za rad CSR sa ženama žrtvama SRZN;
3. **Zagovarački plan za zajedničku bazu podataka o SRZN u BiH** koja uključuje mapiranje trenutne situacije prikupljanja podataka, procesuiranje, i analiziranje od strane oficijelnih institucija u BiH, nacrt ciljeva zajedničkog zagovaranja, okvir aktivnosti, korake za uključivanje drugih zainteresiranih strana u implementaciju plana;
4. Revidiran **upitnik/individualni izvještaj za monitoring krivičnih postupaka u slučajevima SRZN** koji će se biti korišten u narednoj fazi monitoring aktivnosti;
5. Izrađen **upitnik/individualni izvještaj za monitoring prekršajnih postupaka za nasilje u porodici/zaštitnih mjera** koji uzima u obzir uočene specifične razlike u RS i FBiH zakonima o zaštiti od nasilja u porodici.

Centar i Udružene žene iz Banja Luke pojačale su saradnju i razmjenile dobre prakse u pružanju besplatne pravne pomoći i podrške ženama žrtvama SRZN, kao i o vođenju baze podataka. Izrađen je i **informativno-promotivni materijal** sa katalogom usluga besplatne pravne pomoći i kontakt podacima CPPZ.

Program: Pristup pravdi

Naziv projekta: „**Efikasnije ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć socijalno ugroženih kategorija sa posebnim osvrtom na žene žrtve ratne torture i ratnog seksualnog nasilja na području Srednjo-bosanskog kantona i Zeničko-dobojskog kantona**”

Specifični ciljevi:

- Obezbijediti žrtvama ratne torture i ratnog seksualnog nasilja kao i ostalim socijalno ugroženim kategorijama sa područja Srednjo-bosanskog kantona i Zeničko-dobojskog kantona dobijanje direktne podrške i besplatne pravne pomoći
- Poboljšana dostupnost, pristupačnost i kvaliteta usluga za marginalizirane grupe
- Smanjenje stigmatizacije preživjelih seksualnog nasilja u ratu podizanjem svijesti i informisanjem o pravima koja imaju sticanjem statusa civilne žrtve rata

Upstavile smo kontakte sa centrima za socijalni rad koji su ustupili svoje prostorije za pružanje besplatne pravne pomoći. U 2016. godini mobilni tim Centra pravnu pomoć će pružati u Travniku, Bugojnu, Jajcu, Vitezu, Busovači i Olovu. Doprinos Centra je pružanje besplatne pravne pomoći u Novom Travniku. Pravna pomoć biće pružana i putem linka za online pravnu pomoć čime će se skratiti put za ostvarivanje istih. Izrađeni su promotivni materijali (kartice/letke/liflete) koji će biti distribuirani svim učesnicama radionica, u centrima za socijalni rad, ambulantama porodične medicine, sudovima, policiji i drugim relevantnim institucijama.

U okviru **Programa Izgradnje mira** članice Centra su pohađale treninge, organizovale ulične akcije i radionice, obilježavale značajne datume u znak sjećanja na stradanja u ratu '92-'95.

U maju 2015. godine održan je dugoočekivani Ženski sud za bivšu Jugoslaviju. Za mjesto održavanja odabrano je Sarajevo. Više od 500 aktivistica okupilo se da poslušaju svjedočenja o zločinima počinjenim nad ženama tokom ratova na Balkanu – zločinima za koje većina žrtava nije ostvarila pravdu.

Dvije članice Centra bile su polaznice Mirovne akademije za mlade djevojke i stekle znanja o miru i izgradnji mira. U okviru trećeg modula Mirovne akademije jedna članica Centra odabrana je da bude dio tima koji će zajedno sa drugim mladim ženama sa područja Zapadnog Balkana, Kazhstana, Armenije i Švedske pripremati tekst Mirovne povelje koji će se odnositi na sve navedene zemlje.

Aktivistice Centra, polaznice Mirovne akademije svoja stečena znanja i vještine o miru i izgradnji mira su prenijele na 23 mlade žene i djevojke iz Zenice, Kaknja i Donjeg Vakufa. Potaknule smo mlade žene i djevojke za aktivniji angažman u svojoj lokalnoj zajednici. Poseban akcenat stavile smo na važnost reagovanja protiv govora mržnje i isticanja jednonacionalnih vrijednosti koje potiču nasilje, te pokazale da postoje mlade žene i djevojke koje potiču toleranciju naspram drugog i drugačijeg. Ono što bi posebno istakle je spremnost učesnica da rade na suzbijanju predrasuda i stereotipa.

Neformalna mreža mirovnjakinja, članica, prijateljica, simpatizerki i volonterki Centra za pravnu pomoć ženama 25.11. posjetila je spomen obilježje podignuto u znak sjećanja na Mateu Jurić, prvu zeničku civilnu žrtvu rata '92 – '95.

08. decembra po prvi put obilježen je Dan sjećanja na stradanje žena u ratu u BiH, kao još uvijek neformalni datum. Inicijativa za utvrđivanje Dana sjećanja na stradanje žena u ratu u BiH pokrenuta je krajem septembra 2014. godine, da bi se umanjila isključenost žena u procesima memorijalizacije ratnih stradanja u BiH u periodu 1992-1995 i unaprijedilo vrednovanje ženskih iskustava, doprinosa i stradanja u procesu oblikovanja zajedničke kulture sjećanja.

3. Kampanje

U 2015. godini Centar je samostalno i/ili u saradnji sa nacionalnim i/ili međunarodnim organizacijama i partnerima organizovao 10 akcija.

- **Dan bijelih traka – Prijedor:** Članice Centra bile su dio akcije povodom obilježavanja Dana bijelih traka. Tom prilikom učestvovala su u mirnom mimohodu i performansu u znak sjećanja na stradale.
- **Pet do 12** – kampanja organizovana na Evropski dan borbe protiv trgovine ljudima: U okviru obilježavanja 18. oktobra, Evropskog dana borbe protiv trgovine ljudima, Fondacija „Lara“, zajedno sa članicama Mreže bosanskohercegovačkih organizacija za borbu protiv trgovine ljudima RING, a uz podršku Ministarstva sigurnosti BiH, provela je kampanju *Pet do 12, Vrijeme je, Zaštitimo djecu koja prose*, koja je usmjerena na podizanje javne svijesti i mobilizaciju građana i predstavnika institucija. Tim povodom organizovani su radni sastanci sa predstavnicima institucija i ulične akcije u 12 gradova BiH, a završena je 19. oktobra u Sarajevu, zajedničkom pres konferencijom.
- **Kampanja povodom otvaranja ovogodišnje kampanje 16 Dana aktivizma protiv nasilja nad ženama:** Organizovana je ulična akcija sa distribucijom informativno-promotivnih materijala.
- **Online kampanja (NE)Vidljiva:** U Bosni i Hercegovini 16. Dana aktivizma protiv nasilja nad ženama članice Ženske mreže BiH, ali i sve zainteresovane aktivistkinje i aktivisti, kampanju su vodili pod sloganom *“Niti jedna žena nevidljiva”*, direktno provocirajući javnost činjenicom da je jedan ogroman broj žena u Bosni i Hercegovini u potpunosti nevidljiv u dnevnim društveno – političkim razgovorima i procesu donošenja odluka.
- **Posjeta spomen obilježju prve zeničke žrtve rata – Matea Jurić:** Neformalna mreža mirovnjakinja posjetila je spomen obilježje podignuto u znak sjećanja na Mateu Jurić, prvu zeničku civilnu žrtvu rata '92 – '95.
- **Kampanja protiv femicida:** Kampanja predstavlja izraz zabrinutosti aktivistica Centra sve učestalijom pojavom ubistava žena. Na ovaj problem Centar je ukazivao još 2011. godine. Centar je pratio krivične postupke na 5 općinskih i 5 kantonalnih sudova u Federaciji BiH. Od ukupno 17 praćenih slučajeva po kategoriji „Krivična djela protiv života i tijela“, u 14 slučajeva u pitanju je bilo ubistvo, a u 3 nasilničko ponašanje. U preko 64% ovih ubistava žrtve su bile supruge. Svaki treći optuženi za ubistvo supruge je ranije bio osuđivan za krivična djela Nasilje u porodici i Nasilničko ponašanje učinjeno prema ženi. Ovo je indikativno jer ukazuje na uzročno-posljedičnu vezu prethodnog nasilja i ubistva.

- **Kampanja povodom Međunarodnog dana za ukidanje ropstva:** Organizovane su ulične akcije na tri gradske lokacije, uz distribuciju promotivnog materijala na mjestima predviđenim za javno oglašavanje i info pultove. Prolaznicima/cama smo nastojale na sažet a prodoran način objasniti zašto je važno i danas govoriti na ovu temu. Kod građanstva postoji interesovanje, i najviše su apelovali da se zaštite djeca i da se radi u školama na njihovoj edukaciji i podizanju svijesti.
- **Kampanja za prava žena sa invaliditetom:** Povodom 3. decembra – Međunarodnog dana osoba sa invaliditetom, članice Centra za pravnu pomoć ženama pridružile su se i podržale akciju Mreže žena sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini. Cilj akcije bio je podizanje svijesti građanstva o postojanju i nevidljivosti žena sa invaliditetom u našim zajednicama. Žene sa invaliditetom su dovoljno dugo bile ignorisane, nevidljive i potcjenjene i suočavaju se sa mnogostrukim izazovima invalidnosti i rodne diskriminacije.
- **Kampanja povodom prvog obilježavanja neformalnog datuma kao Dana sjećanja na žene stradale u ratu u BiH '92-'95:** Mirovne aktivistkinje ženskih nevladinih organizacija iz 11 bh gradova dogovorile su se da, od 2015. godine, u okviru globalne kampanje 16 dana aktivizma protiv rodnozasnovanog nasilja, obilježavaju 8. decembar kao Dan sjećanja na stradanje žena u ratu u Bosni i Hercegovini. Inicijativa za utvrđivanje Dana sjećanja na stradanje žena u ratu u BiH pokrenuta je krajem septembra 2014. godine, da bi se umanjila isključenost žena u procesima memorijalizacije ratnih stradanja u BiH u periodu 1992-1995 i unaprijedilo vrednovanje ženskih iskustava, doprinosa i stradanja u procesu oblikovanja zajedničke kulture sjećanja. Ovogodišnji 8. decembar po prvi put obilježavamo pod sloganom: Mir sa ženskim licem za sjećanje na žensku stranu rata.
- **Kampanja promocije besplatne pravne pomoći i podrške žrtvama/svjedocima nasilja i torture:** U okviru Svjetske kampanje 16 dana aktivizma u borbi protiv nasilja nad ženama Centar za pravnu pomoć ženama i Razvojni program Ujedinjenih nacija BiH (UNDP BiH) organizovali su 09.12.2015.godine uličnu akciju u Zenici. Tom prilikom članice Centra i predstavnice/i UNDP BiH promovisale su uslugu besplatne pravne pomoći, kome je besplatna pravna pomoć dostupna i na koje načine (direktno i online), u kojim gradovima i kantonima. Na platou Kamenitog mosta postavljen je manji sto sa promotivnim materijalom i poslasticom za prolaznike, a iz Centra su zadovoljni zainteresovanošću građana koji im prilaze i informišu se o današnjoj aktivnosti.

4. Sastanci i obuke na međunarodnom nivou

Predsjednica Centra za pravnu pomoć ženama, jedna je od 5 predstavnica BiH na konferenciji pod nazivom „Efektivniji programi za prevenciju i suzbijanje seksualnog i rodno zasnovanog nasilja“, koju je organizovao UNDP. Konferencija je bila regionalnog karaktera i održana je u Beogradu, od 27.-28.10.2015. godine.

U periodu 02.-06.11.2015. godine predstavnica CPPZ učestvovala je u studijskoj posjeti Briselu, koja je uključivala konsultativne sastanke sa predstavnicima različitih EU institucija: od odjela za proširenje, parlamenta, odjela za vanjske poslove, odjela odbrane, sekretarima Stalnih misija Švedske i Holandije pri EU. Osim CPPZ učestvovalojе još 12 ženskih organizacija iz BiH, Crne Gore, Srbije, Kosova, Makedonije i Albanije. Cilj sastanaka je bio da se relevantne institucije i osobe upoznaju sa stanjem u zemljama, a iz perspektive OCD i sa naglaskom na ljudska prava žena i rodnu ravnopravnost. Izvještaji o progresu već su bili sačinjeni u odjelima za proširenje za svaku zemlju pojedinačno i namjera je bila da se prije njihovog usvajanja u EU Parlamentu daju informacije koje bi pomogle da se na BiH i ostale zemlje izvrši dodatni pritisak kada je upitanju razvijanje rodno osjetljivih politika i praksi, a u skladu sa uslovima koje postavljaju EU zakoni i konvencije i drugi dokumenti na čije usvajanje i poštivanje se

obavezala BiH. Nakon povratka u BiH iz CPPZ smo poslale svoje komentare na Izvještaj EC o napretku BiH 2015. i to na sljedeće adrese:

- Stalna misija Švedske pri EU
- Stalna misija Holandije pri EU
- Komitet za vanjske poslove EU
- Odjel za razvoj politika – kancelarija za Zapadni Balkan I Tursku
- Komitet za ženska prava i rodnu ravnopravnost
- EPRS – Istraživački centar za članice EU – Odjel za Zapadni Balkan
- Odjel za granične zemlje I proširenje

Pravnica Centra odabrana je da učestvuje je na kros-regionalnom sastanku braniteljica ženskih ljudskih prava sa područja Zapadnog Balkana, MENA regije, Južnog Kavkaza i Demokratske republike Konga. Sastanak je održan u Hagu, Holandija, od 24. – 26.04.2016. Sastanak je otvorio pitanje smanjujućeg prostora sa kojim se suočava civilno društvo i kako povećati učešće žena u donošenju odluka. Fokus je stavljen na razmjenu iskustava na temu rada u malim prostorima.

Programska asistentica Centra učestvovala je na dvodnevnom regionalnom sastanku koji je održan u Beogradu od 23.-24.06.2015. Sastanak je organizovan u cilju razmjene iskustava u zagovaračkim aktivnostima prema Evropskoj uniji, kampanja, mapiranje najboljih praksi za izgradnju savezništava. Osim toga na sastanku smo imale priliku razgovarati i procijeniti potrebe za daljnje jačanje kapaciteta s naglaskom na poglavlje 23 i 24 Izvještaja o napretku, ali ne organizirajući se samo na Izvještaj o napretku.

Pravnica Centra odabrana je da učestvuje na zagovaračkom treningu – Modul III Mirovne akademije koja je organizovana u Istanbulu, u periodu od 21.-24.09.2015. godine. U radu Modula učestvovalo je ukupno 30 mladih žena iz Armenije, Azerbejdžana, Srbije, Kosova i Švedske. Cilj treninga u Istanbulu bio je razvoj sposobnosti za stvaranje ključnih zagovaračkih poruka koje će učinkovito djelovati na donositelje odluka kao i pisanje Mirovne povelje koja će biti zajednička za sve navedene države.

5. Ostalo

U 2015. godini Centar je samaostalno i/ili u savezništvu sa drugim NVO izdavao reagovanja na određena društveno-politički i drugi kontekst u BiH, poput:

- Fomiranje Vlade ZDK u čijem sastavu nema niti jedne žene
- Homofobnitransparentni na sportskim terenima
- Izmjene i dopune zakona (primjer: Zakon o zabrani diskriminacije BiH)
- Iniciranje inicijative za izjednačavanje bračnog i vanbračnog partnera/ice u ostvarivanju prava na porodičnu penziju iza umrlog partnera/ice i dr.

Osim toga Centar je postao akreditovana organizacija za organizovanje dugoročnog volontiranja, a tokom godine postao je dobitnik dva priznanja za volonterizam koja su uručena od strane zvaničnika Američke ambasade u Sarajevu.

Ženska mreža – Centar je postao pružatelj besplatne pravne pomoći članicama ŽMBiH i svim ženama kojima je takva pomoć potrebna. Na taj način organizacije čija djelatnost nije pružanje pravne pomoći mogu efikasnije i znatno brže doći do informacija o ostvarivanju i/ili zaštiti svojih prava.

Program mjera ZDK – Na Međunarodni dan ljudskih prava, koji je ujedno i posljednji dan Svjetske kampanje 16 Dana aktivizma protiv nasilja nad ženama Vlada ZDK usvojila je *Program mjera za prevenciju, zaštitu i borbu protiv nasilja u porodici za područje Zenicko - dobojskog kantona 2016 – 2017* u čijoj izradi i predlaganju mjera i aktivnosti je učestvovao i Centar.

Godišnjica Centra - Centar za pravnu pomoć ženama gradi svoju budućnost uklapajući se u savremene trendove, uvodeći savremene prakse i modele, ali poštujući nasljeđe koje su gradile osnivačice i ostale članice. U to ime organizovale smo druženje svih članica koje su dale doprinos u radu Centra, nedopuštajući da se historija zaboravi.

Promocija knjige „Misli šta slušaš“ - rodno osjetljiva analiza tekstova popularne novokomponovane narodne muzike

U sali čitaonice Gradske biblioteke Zenica 26. novembra 2015. godine organizovano je prvo predstavljanje publikacije Centra za pravnu pomoć ženama „Misli šta slušaš“ i razgovor sa autoricom knjige Azrom Hajdarević. Promociji je prisustvovalo preko četrdeset gostiju. Činjenica da autorica sama za sebe kaže da je „stopostotna folkerka“ bila je dovoljna da prisutna publika doživi njene riječi kao nepristrane, objektivne i istinite - bez osuđivanja njenog muzičkog ukusa, ali uz potpuno odobravanje iskazanih stavova. Reakcije publike su bile od toga da „moramo promišljati o svemu što slušamo i gledamo kao konzumenti masovnih medija“, do preporuke da „ovaj tekst i njegova poruka trebaju masovnije dosegnuti mlade kroz obrazovno-odgojne ustanove“. Knjiga je proizašla iz analize odabranih stotinu tekstova novokomponovanih narodnih pjesama iz predkonfliktnog, konfliktnog i postkonfliktnog perioda Balkana. Autorica Azra Hajdarević je o onome što toliko voli progovorila na kritički feministički način, stavljajući sve o čemu govori u kontekst vlastitog identiteta, iskustva, stavova, okruženja. Ovo nije tekst koji je usmjeren protiv bilo koga i bilo čega, osim protiv nasilja, neravnopravnosti i diskriminacije žena, stereotipa i predrasuda vezanih za žensko–muške odnose.

Jačanje kapaciteta – Krajem novembra mjeseca 2015. godine Centar je postao bogatiji za još jednu advokaticu.

Frida – Članica Centra postala je dio globalne mreže mladih žena/savjetnica The Young Feminist Fund.

U 2015 godini članice Centra su organizovale/učestvovala na najmanje 105 različitih vrsta susreta sa profesionalcima/kama, inostranim zvaničnicima, ženama, djevojkama, mladima:

SASTANCI	37
KONSULTATIVNI SASTANCI	12
SASTANCI SA INOSTRANIM ZVANIČNICIMA	3
TREINZI	9
KONFERENCIJE	8
SEMINARI IZGRADNJE KAPACITETA	2
MREŽNI SASTANAK KVINNA TILL KVINNE	1
RADIONICE	9
KAMPANJE	10
STRATEŠKO PLANIRANJE	2
POMOĆIJE	1
POSJETE MEĐUNARODNIH DONATORA I ISTRAŽIVAČA/ICA	5
SASTANCI I OBUKE NA MEĐUNARODNOM NIVOU	4